

Velykó Petrovics:

Kegyetlen ifjúság

Az éjjel egy öreg házaspárról írtam, akik azt vitatták, melyikük fog előbb meghalni és melyiküknek kellene előbb kiköltöznie az árnyékvilágból. Mindakettő a maga számára tartotta fenn a jogot, hogy legalább tizenkét órával, de megelőzi a másikat, hogy az a másik fogja le a szemét. Egy mondat közepén, amelyben öreges csipősségnek, no meg szomorúságnak is kellett volna lennie, a tollam megcsikordult, széttámasztotta a lábait és megállott. Mintha a földszinti ablakon át valami láthatatlan huncut kéz sörbetet öntött volna a tintatartómba és józan teámba csipős rámpást. A szamovár csendes durúzsolásába tamburaakkordok keveredtek. Holmi távoli, halk tamburaszó, amely azonban legényes, betyáros csengésével mégis csiklandozta a fületem is, a talpamat is. Nos, jóéjszakát öregek! Feküdjetek csak le, ide a papírok közé és várjatok. A viszontlátásra, a legközelebbi esős éjszakán!

Hogyan is állhattam ki mindeddig csukott ablak mellett? Dohányfüst tódul utánam és a padlóra hulló sárga fénynek nincs ereje kikukcskálni az ablakon. Odakint ugyanis királyi, fenséges módon ömlik a holdsugár. Csakúgy fénylenek körülöttem a felső Vracsár háztetői. Az utca fele sötét, a másik felén pedig a fény és légység folyója zuhog. A tamburahangok közelednek s mintha velük együtt a Hold is növekedne. A sarkon, mint valami ajtón át, négy, fiatalember lép az utcába. Egymás mellett haladnak az úttesten, verik a tamburát és dalolgatnak. Egyenesek, mint a nádszál. A fejük födetlen, fiatal hangjuk harsog ebben a kisvárosi csendben. Hosszú árnyékok húzódnak utánuk, mint valami királyi palást, amelyet a Hold és az ifjúság terített rájuk:

„Ömlik a holdsugár,
Nyílik az orgona
Kelj fel hát, kisleány
Szedd össze csokorba.“

A szomszéd fűszeres is kidugta fejét a holdfénybe. Csapzott a haja, mintha most húzta volna ki a hidegvizből. Bosszúsan dörmög:

— Inkább ülnétek a könyv mellett! Mit mászkáltok az utcákon, mint holmi kandúrok? . . . Már pihenni sem lehet tőletek! És pont ilyenkor nem hoz erre rendőrt az ördög!

A diákok nevetnek s szinte tépik a húrokat, mintha orrba akarnák találni velük a szomszédot.

— Zákó gazda, vendégeljen meg benhünket!

A fűszeres dühösen berántja az ablakot, én meg mosolyogva nézek a nevető, nótázó fiatalok után. Hamarosan nagy messzeségből csak a bögő hangja brummog föl néha, a nótát már csak inkább sejteni lehet. Végül mindent elnyel a holdfény, a csend és az emlékezés.

Tavasza van és húsz évesek! Zákó gazda, hát már elfelejtetted, hogy te is voltál húszéves és neked is volt tavaszod? Látod, én még jól emlékszem a bolondozásainkra. Az ilyen holdfény nekünk is jobban a fejünkbe szállott, mint egy liter budai bor. Nekünk is a szemünkre csúszott ilyenkor a kalapunk és szinte viszkedtek zsebükben az utolsó hatosok. Akkor nekünk is nagy volt a mellünk és csengett a hangunk...

... Akkor megvolt még Pesten a szerb templom mellett a régi Thököliánum, ó-szláv felirással: „Tjukuli ucsascsimszja“. A földszinten az öreg, ösztövért Faith boltos; az első emeleten a vén igazgató, Szvété bácsi, a javíthatatlan bohém; a második emeleten pedig mi húszan, egyetemi hallgatók és csontváz, az egyébként népszerű „Uros kolléga“, „aki“ az orvosok hallgatók felszereléséhez tartozott. Mikor beköszöntött a március, vacsoránál az ebédlőben összedugtuk a fejünket, kiraktuk a pénzünket az asztalra, megállapítottuk, hogy mindegyikünkre jut egy-egy forint, azután tamburát a hónunk alá és gyerünk sörözni! Jó, sűrű márciusi sört, igazi „botladozót“ mértek abban az ósdi szerb le-bújban, Solcnál. Oda még valahogy csendben mentünk, de visszafelé már nagy volt a hangunk és cincogott a tamburánk. Mindez természetesen a rendőrség jóindulatú asszisztenciája mellett történt, mert a pesti rendőr örökségképen tiszteletben tartja „a bácskai jogászok“ privilégiumait. Ha pedig így világított a Hold, mint ma éjjel is, akkor valamennyien kiléptünk arra az öreg udvari balkonra és daloltunk, míg a jó, vén igazgató meg nem kért bennünket, hogy vigyázzunk, be ne rekedjünk, mert mi lesz a holnapi szerenáddal?

A Thököliánumra valóságos sértés, hogy vele kapcsolatban holmiféle udvart emlegetek. Hiszen nem udvar volt az, hanem kert! Szép, nagy kert, kanyargó ösvényekkel és sok nagy fával, amelyeket még az öreg Thököli Száva ültetett, több mint hatvan évvel előbb. Az óriási platanok, akácok, hársak és pavlovniák ágai felértek egészen az erkély vasrácsáig. Tavasztól egész a vizsgák végéig valami mindig virágzott nálunk. Ilyen éjszakákon, amikor elszállott a nagyváros füstje, párája és eltűntek a sötétben a bérkaszárnnyák kopott falai, füstös kéményei és azok a repedezett, homályos ablakok, amelyek a hátsó mellékhelyiségekbe, kamrákba és klozetekbe nyíltak, a mi Thököliánum-kertünk valóságos oázissá vált és elénk varázsoltá az erdők illatát, ezüstös-zöld csillogását és susogását. Nem segített ott még Csekolics gróf tiltakozása sem; bizony mi nem feküdtünk le, míg el nem énekeltük, el nem sóhajtoztuk és el nem vihogtuk tavaszi repertoárunkat, kezdve azzal, hogy „Szereti a pap a kávé“ egészen addig, hogy „Aludj édes, álmodjál“.

Egyszer éppen így állottunk. Egyik lábunkat a vaskorláthoz támasztva ölelgettük a tamburákat és a deliblátói Ádám kollégát kísértük, aki égne emelt fejjel üvöltözött lírai tenorban a dagadtpofájú Holdra, hogy „Nyisd ki babám az ajtót“. A Hold persze nem nyitotta. Eszrevettük azonban, hogy valaki kivilágított egy ablakot a második emelet „lichthofjában“, a tőlünk jobbra lévő óriási, mógorva házon, amelynek a homlokzata isten tudja, melyik utcára nyílik. A nótát és a muzsikát nem hagytuk abba és egymást sem figyelmeztettük erre a jelenségre, de valamennyien a kivilágított ablakot bámultuk. Egy árnyék lengett rajta és mikor rögtön ezután kinyílt az ablak, izgatottan láttuk, hogy valami fe-

hérruhás női alak igazgatja a haját, majd sálat terít magára, kihajol és felknyököl a párkányra. A nő ott is maradt. Hallgatta a nótákat és a homályon, az ágakon át nézett bennünket, akiket előntött a holdfény. Erre mi anélkül, hogy összebeszéltünk volna, áthelyezkedtünk az erkélynek arra a végére, ahova legjobban odaláthatott. Feléje fordítottuk az arcunkat, mellünket és a húrokat is és folytattuk, vagyis hogy tulajdonképpen csak most kezdtünk el dalolni neki. Szólistáink nem üvöltözték többé a Holdra, ők is a nőt nézték és nagyon ügyeltek, hogy sem a pillantásuk, sem a hangjuk bele ne ütközzék valamelyik ágacskába, hanem teljes egészében odárepüljön kedves hallgatónkhoz. A szerb nótákat megtoldottuk minden lehetséges és ismert opera szerelmi áriáival. Kivántuk a nőt, hívogattuk, elneveztük Manonnak, Carmennek, Toscának, Elvirának és szegény Sztévó bácsi hiába lármázott ott lent, hogy Jusztina néninek migrénje van, mert amíg Dulcineánk meg nem remegett az éjszakai hűvösségtől, föl nem állott, meg nem hajolt felénk, be nem csukta az ablakot és el nem oltotta a világosságot, mi bizony nem akartunk nyugovóra térni.

Ettől kezdve ez a nő volt álmaink és beszélgetésünk tárgya, szerénádjaink hercegnője. Nem mentünk az erkélyre többé csak úgy, a holdfénytől csalogatva és a tavasztól üzve. Minden este tíz óra után rendszeresen és pontosan összegyűltünk ott, mint valami bejelentett tárgyaláson, vagy mint valami szerelmi találkán. Előre betanultunk mindenféle nótát, sőt én még egy újdonságot is bevezettem. Szavaltam neki, vertem a mellemet, forgattam a szememet és emondtam neki a magam és a többiek nevében Heine legszerelmesebb verseit. Deklamáltam Rómeóból és Júliából, sőt Vojiszlávból¹⁾ is, mert végül is sóhajainkból bizonyára megérti, miről van szó. Később szokásba hoztuk, hogy csókkal búcsúozunk. Pelyhes diákajkainkról ujjunk hegyén dobtuk neki a csókot az ágakon, az éjszakán, a levegőn és mintegy harminc méter távolságon át. És ami a legérdekesebb, ebben a közös éjszakai szerelmünkben szolidárisak voltunk. Ezt a szerelmet senki sem rútitotta el holmi nappali egyéni cselekedettel. Közös ebédjeink alkalmával lelkesedéssel beszélünk róla, de senki sem érzett közülünk féltékenységet, senki sem kívánczolt a nőt nappal látni, megismerkedni vele, vagy valami közelebit megtudni róla.

Az ismerkedés egészen véletlenül történt és sajnos, én voltam a szenvedő alany. Egyik künnlakó kollégánk, Matejics technikus lakást változtatott s oda költözött a közelünkbe, a Kecskeméti-utcába. Valami özvegynél lakott a második emeleten. Mikor új lakásában először ke-restem fel, riadt vénasszony nyitott ajtót, aki a lakójának még a nevét sem tudta. Megfordult a vénség és a csípőjét tapogatva kiáltotta.

— Lizi, Lizi, hogy hívják a szobaurunkat? Ma... Madejics?

Erre előjött egy magas, ösztövér, szürkülőhajú nő. Rendkívül hosszú, szorosra fűzött dereka volt és sovány, szeplős arca, amelyből a hús — úgy látszott — leköltözött az állkapcsára. Átnézett a fejem fölött. Ritka, vörös szemöldökét felhúzta szigorúan összeráncolt homlokára s valahogy úgy beszélt, mintha olyasvalakihez szólna, aki nincs jelen.

— Igen uram, Niklász Matejics úr tegnapelőtt óta nálunk lakik. Őt keresi? Tessék, erre?

Valami szalón-féleségen mentünk át. Barátomat egy kis szobácskában találtam; éppen a rajztáblája fölé hajolt.

¹⁾ Illes Vojiszláv szerb lírikusról van szó. — A fordító megjegyzése.

— Várj csak, míg ezt befejezem. Mit szólsz a szobámhoz? Kicsi, de tiszta. Tudod, ezek németek, minden peinlich rein náluk.

— S neked mindig ezen a szalónon kell átjárnod? Ez kicsit kellemetlen.

— Dehogya is! Az udvaron át, hátulról, azon az ajtón is bejöhettek. Gyere csak, majd megmutatom. Ez itt a folyosó, az meg a konyha és a spájz. Nézd csak, olyan tiszta itt minden, mint a patikában. Még a szennyeseimet sem tarthatom a szobámban; ebben a külön ládában kell tartanom.

Amint a barátom kinyitotta az ajtót, pillantásom valahol távol, az ablak alatt ingadozó, zöld ágakra esett.

— Mi az ott, kérlek?

— Hát nem látod? Nem ismered? Ha-ha-ha, hiszen az a Thököliánum, a szerb park, ahogy ezek a vénasszonyok mondják. „Szálloda a romantikus kilátáshoz“. Ha-ha-ha!

Pogány sejtelem villant át az agyamon. Az ablakhöz léptem, kihajoltam és körülnéztem lefelé is, fölfelé is, majd a fákat vettem szemügyre. Mikor az erkélyünket is megpillantottam, behúztam a nyakamat, mintha valaki hideg vízzel öntött volna le. Szomorú is voltam, dühös is. Nem is akartam még egyszer látni azt a szegény teremtést, aki akaratlanul is ekkora csalódást okozott! Siettem közölni barátaimmal, hogy milyen szép ez a mi Heloiseünk. Mert ezt nem lehet elhallgatni! Igaz, nagyszerű lenne hagyni őket és nézni, hogyan olvadoznak a szerelemtől és hogyan ágálnak. Szörnyű nagyot lehetne nevetni rajtuk, de ez nem lenne kollégiális.

Valamennyien neveltünk a „kolosszális viccen“, ezen a pokoli eseten. Csakúgy rengett az alacsony ebédlő a röhögésünktől. Csörögtek a poharak, meg a kések, ahogy csapdostuk az asztalt, de mégis, lelke mélyén mindegyikünk szomorú volt és szégyelte magát. De minden viharos fiatalságunk ellenére is elhatároztuk, hogy a szegény nőt nem szomorítjuk meg. Szavalunk, dalolunk neki tovább is, mintha nem ismernék a titkát. Hadd élvezze szegény, hiszen isten tudja, mi mindent él át ezeken az estéken. És ne csúfolódjék, ne röhögjön senki, mert ellaznakoljuk!

Azon az estén kétszeres izgalommal készülődtünk és léptünk ki az erkélyre. Idegesen tapogattuk a húrokat, fel vannak-e stimmelve. Köhécseltünk, köszörültük a torkunkat, mintha nem volnánk biztosak a hangunkban. Ugyan hogy is csoportosultunk tegnap? Minden apróságra vissza kellett emlékeznünk, még azokra is, amelyekre eddig nem fordítottunk gondot. Suttogva tanácskoztunk; mivel kezdjük, ki legyen az első, mintha az a szegény nő megérthette volna, hogy miről beszélünk. Valami ellenállhatatlan, ragályos röhögési vágy csiklandozott bennünket, mint a gyermekeket a templomban. Végül is Ádám kénytelen volt zord arcot vágni és mint karnagy parancsolni. Az első ütemeket vezényelte ki. Elkezdtük a nótázást és igyekeztünk úgy dalolni, mint tegnap. Utánoztuk a tegnapi önmagunkat, de a saját fülünk is megállapította, hogy most nem úgy megy, mint eddig. Dalolunk, énekelünk összhangzóan és pontosan, de valahogy katonamódra, hidegen, kötelességszerűen. És ha akart is egyikünk, vagy másikunk hangulatba esni, félt hogy nevetségessé válik, hiszen tudta, valamennyien figyeljük egymást és attól tartott, hogy a szomszédja oldalba löki és kitör a nevetés.

A nő, mint eddig is, kikönyökölt az ablakon. Ekkor lett csak igazán nehéz visszatartani, a nevetést! Rámjött a sor, szavalnom kellett. En

nem akartam, de a többiek unszoltak. Hogyan szavaljak, atyaúristen?! Valami régi verssel kellene kezdeni. Olyan Iámpalázam volt, mint a kezdő színésznek, mikor először lép színpadra. El is jutottam addig, hogy „Ezek a fehér keblek, ez a fekete haj megfosztanak az eszemtől“. Még azt a széles, patétikus gesztust is megtettem. Mellemre szoritottam a kezemet, majd félkörben kilenditettem, mikor mögöttem az egyik elvihogta magát. Zavarba jöttem, elkezdtem dadogni, majd ellenállhatatlan erővel tört ki, torkomból a nevetés, amely már majd megfojtott és ami miatt még ma is szeretném megpofozni magam. A kollégák elkezdtek csípni, rúgni, de végül is lerakták a tamburákat és támolyogva, vihogva, az öklüket rágva szétszóródtak. Az ágyakon hemperegve, megszegyenülve, önmagukra haragudva, de tehetetlenül, könnyes szemmel röhögtek, vihogtak...

Néhány napig nem énekeltünk. De amikor az akác kivirágzott, ismét elkezdtük a nótázást, hanem Dulcineánk többé nem mutatkozott. Sajnáltuk szegényt, és hogy ne gondoljunk reá, még mélyebben leheltük be a virágzó akácfürtök szagát és a pavlovniák finom gombaillatát. Még lármásabban vertük a húrokat és még részegebben vetettük arcunkat a csillagok felé...

Fordította: Hornyik János.

B. Szabó György: Önarckép